

**Universitat Autònoma
de Barcelona**

POSTGRAU EN ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA

TREBALL FINAL

**Economia Social i Solidària i les demandes socials. Migració i
racisme.**

Albert Frangioni González

Curs acadèmic 2019/2020

Data de presentació de la memòria:

07/2020

RESUM EXECUTIU

Aquest treball procura analitzar com l'Economia Social i Solidària (ESS) pot esdevenir un eix transformador vers les demandes socials dels diversos moviments existents. Agafant exemples de l'Amèrica llatina, on l'Economia Social ha proporcionat espais a col·lectius en situacions vulnerables per causa de les dinàmiques discriminadores del sistema, es proposa veure si es pot extrapolar dinàmiques similars al territori català i de l'estat espanyol.

Analitzant l'ESS a Catalunya i Espanya, per tal de veure quins són els principis d'actuació i els pilars en els quals se sustenta l'àmbit de l'ESS, s'observa que els objectius estan clarament alineats amb les demandes socials dels diversos col·lectius, pel que es troba raonable que l'ESS integri aquestes demandes en els eixos i pilars que la constitueixen.

Per tal de sintetitzar, el treball es focalitza en l'àmbit de la migració i la inclusió de les persones migrades dins la societat catalana i espanyola. Analitzant la situació de les persones migrades al territori, especialment aquelles que es troben en situació administrativa irregular, es desgrana que des dels estaments legislatius s'impossibilita el dret a la vida digna de les persones migrades, negant la condició de ciutadania i, per tant, excloent, des del punt de vista legal, a aquestes persones de la societat, invisibilitzant-les, relegant-les a situacions denigrants i vulnerabilitzant la seva situació.

Realitzant una anàlisi de les iniciatives i propostes que s'han realitzat dins de l'àmbit de l'ESS, fent recerca d'informació i entrevistant a persones involucrades en aquests projectes, s'observa una tendència a incorporar aquests valors d'inclusivitat dins l'ESS, tot i que és una fase relativament inicial, donat que el perfil cooperativista segueix sent molt heterogeni. Projectes com MigrESS busquen aquesta integració en els valors de l'ESS des de dins, formant part de la comissió de diversitat de la XES i realitzant tasques com la inclusió d'ítems d'anàlisi dins el Balanç Social per mesurar el grau de diversitat que existeix a les organitzacions que conformen el teixit de l'ESS. D'altres iniciatives, com el Sindicat Manter i TOP MANTA, mostren una autoorganització de les persones del col·lectiu i com l'entorn cooperativista pot esdevenir un espai d'inclusió i transformació social. També s'analitzen casos on la cooperació amb l'administració pública esdevé projectes amb recorregut com el cas de DiomCoop, on l'Ajuntament de Barcelona té una participació activa a l'inici del projecte, que està destinat a proveir un espai per a persones migrades on puguin desenvolupar activitats econòmiques i on poder assolir, en la mesura del possible, una situació administrativa regular.

Es pot concloure doncs que, en l'àmbit de l'ESS, s'han donat passes endavant per tal de generar espais inclusius en el cas de la migració, tot i que el marc legislatiu és molt restrictiu i dóna poc marge d'actuació. És aquí on l'ESS ha d'involucrar-se, en l'àmbit de l'acció política i la interlocució constant amb els estaments governamentals, per tal d'assolir els objectius i principis d'inclusió i democratització de l'economia. El fet que els marcs legislatius confronten directament els principis de l'ESS fan necessària aquesta acció per tal d'esdevenir una alternativa real en comptes de ser únicament un oasi dins del sistema hegemònic i, per tant, ser realment un eix transformador.

RESUMEN EJECUTIVO

Este Trabajo intenta analizar si la Economía Social y Solidaria (ESS) puede llegar a ser un eje transformador para las demandas sociales de los distintos movimientos existentes. Usando el ejemplo de América Latina, donde la ESS ha proporcionado espacios a colectivos en situaciones vulnerables por causa de las dinámicas discriminatorias del sistema, se propone ver si puede extrapolarse las mismas dinámica al territorio catalán y del estado español.

Analizando la ESS en Cataluña y España, para así ver cuáles son los principios de actuación y los pilares en los que se sustenta el ámbito de la ESS, se observa que los objetivos están claramente alineados con las demandas sociales de los diferentes colectivos, por lo que parece razonable que la ESS integre estas demandas en los ejes y pilares que la constituyen.

Con tal de sintetizar, el trabajo se focaliza en el ámbito de la migración y la inclusión de las personas migrantes dentro de la Sociedad catalana y española. Analizando la situación de las personas migrantes en el territorio, especialmente aquellas que se encuentran en situación administrativa irregular, se observa que desde los estamentos legislativos se imposibilita el derecho a una vida digna de las personas migrantes, negándoles la condición de ciudadanas y, por tanto, excluyendo, desde el punto de vista legal, a estas personas de la Sociedad, invisibilizándolas, relegándolas a situaciones denigrantes y vulnerabilizando su situación.

Realizando un análisis de las iniciativas y propuestas que se han realizado en el ámbito de la ESS, realizando una búsqueda de información y entrevistando personas involucradas en estos proyectos, se observa una tendencia a incorporar estos valores de inclusividad dentro de la ESS, aunque es una fase relativamente inicial, dado que el perfil cooperativista sigue siendo muy heterogéneo. Proyectos como MigrESS buscando esta integración en los valores de la ESS desde dentro, formando una comisión de diversidad en la XES y realizando tareas como la inclusión de ítems de análisis dentro del Balance Social para medir el grado de diversidad que existe en las organizaciones que conforman el tejido de la ESS. Otras iniciativas, como el Sindicato Mantero y TOP MANTA, muestran una autoorganización de las personas del colectivo y como el entorno cooperativista puede ser un espacio de inclusión y transformación social. También se analizan casos donde la cooperación con la administración pública termina en proyectos con recorrido como el caso de DiomCoop, donde el Ayuntamiento de Barcelona tiene una participación activa con el inicio del proyecto, que está destinado a proveer un espacio donde las personas migrantes puedan desarrollar actividades económicas y así poder conseguir, en la medida de lo posible, una situación administrativa regular.

Se puede concluir que, en el ámbito de la ESS, se han dado pasos adelante para generar espacios inclusivos en el caso de la migración, aunque el marco legislativo es muy restrictivo y da poco margen de actuación. Es aquí donde la ESS debe involucrarse, en el ámbito de la acción política y la interlocución constante con los estamentos gubernamentales, para poder conseguir los objetivos y principios de inclusión y democratización de la economía. El hecho de que los marcos legislativos confrontan directamente los principios de la ESS hacen necesaria esta acción para poder ser una alternativa real en vez de ser, únicamente, un oasis dentro del sistema hegemónico y, por tanto, ser realmente un eje transformador.

EXECUTIVE SUMMARY

This project analyses how the Social Economy (SE) can become a transformative axis towards the social demands of the various existing social movements. Taking examples from Latin America, where the Social Economy has provided space to groups in vulnerable situations because of discriminatory dynamics of the system, we will see if these dynamics are similar in Catalunya and Spain .

By analyzing the SE in Catalunya and Spain, in order to see what are the principles of action and the pillars on which the scope of the SE is based, it is clear that the objectives are clearly aligned with the social demands of the various groups, so it is reasonable for the SE to integrate these demands into the axes and pillars that constitute it.

To summarize, this paper focuses on the field of migration and inclusion of migrants in the Catalan and Spanish society. Analyzing the situation of migrants in this territory, especially those who are in an irregular administrative situation, it is clear that from the legislative levels the right to a dignified life of migrants is impossible, denying the status of citizenship and, therefore migrants are legally excluded, they are made invisible, they are relegated to degrading situations and put in a vulnerable situation.

By analysing the initiatives and proposals that have been carried out within the scope of SE, searching for information and interviewing people involved in these projects, it is clear that there is a tendency to incorporate the values of inclusivity within the SE, although it is a relatively initial phase, given that the co-operative profile is still very heterogeneous. Projects such as MigrESS seek this integration in the values of the SE from within, forming part of the diversity committee of the XES and performing tasks such as the analysis in the Social Balance to measure the degree of diversity that exists in the organizations that make up the fabric of the SE. Other initiatives, such as the Street Vendors Union and TOP MANTA, show self-organizing of the people of the group and how the cooperative environment can become a space for inclusion and social transformation. Projects which are the result of cooperating with public administrations have also been analysed. An example is DiomCoop, where the Barcelona City Council has had an active participation since the beginning of the project, which is intended to provide a space for migrants so they can carry out economic activities and as far as possible regularize their administrative situation.

It can therefore be concluded that in the field of SE, even though the legislative framework is very restrictive and gives little scope for action, steps have been taken to create inclusive spaces regarding migration. It is in the field of political action and in constant dialogue with the government where the SE must become involved in order to achieve the goals and principles of inclusion and democratization of the economy. Since the legislative framework directly confronts the principles of the SE, political action is necessary in order to become a real alternative rather than just an oasis within the hegemonic system and therefore to be truly a transformative axis.

1) Índex

1. Índex	5
2. Objectius i metodologia	6
3. Contextualització (Casos Amèrica Llatina)	8
3.1. UCIRI (Unión de Comunidades Indígenas de la Región del Istmo)	8
3.2. FUCVAM (Federación Uriguaya de Cooperativas de Vivienda y Ayuda Mutua)	9
4. ESS a Catalunya / Espanya	12
5. Moviments i demandes socials	16
6. Casos estudi ESS	21
6.1. MigrESS	21
6.2. Sindicat Popular de Venedors Ambulant i TOP MANTA	23
6.3. DiomCoop	24
6.4. Fira d'Economia Solidària Migrant i Diversa	25
7. Conclusions	26
8. Futures línies d'investigació	30
9. Referències	31

2) Objectius i metodologia

Donades les característiques i principis fonamentals de l'ESS, l'objectiu del treball és pot veure com aquests valors poden ser útils a l'hora de vehicular projectes i accions per tal d'assolir demandes socials.

Qui practica l'Economia Social i Solidària, tal i com diu Coraggio, es troben amb situacions en que, d'una manera o altra, es nega la vida (pobresa, destitució, subordinació, estigmatització, contaminació...), jutgen aquestes situacions com a irracionals, consideren que són superables, i actuen en conseqüència sobre les causes immediates (Coraggio, 2013). Bàsicament, el que es vol es deixar d'actuar com agents dins del sistema econòmic, alienant i autodestructiu, per passar a tenir una posició de subjectes col·lectius d'acció amb capacitat de pensar i vehicular alternatives econòmiques sota la primacia de la racionalitat reproductiva. En tot cas, aquesta construcció passa, necessàriament, per la voluntat política dels subjectes que, sent crítics, es proposen transformar l'economia. (Coraggio, 2013).

Aquest treball pretén realitzar una anàlisi sobre com les demandes socials poden ser vehiculades, en part, per l'Economia Social i Solidària (ESS). Tot i que els àmbits d'actuació i estudi, per motiu de recursos i proximitat, en la gran majoria estaran centrats en l'àmbit territorial català, en molts punts s'intentarà realitzar reflexions amb una perspectiva més global, entenent que, en un món globalitzat, malgrat les evidents diferències que existeixen entre les diferents regions del planeta, alguns dels eixos que s'analitzen travessen a persones d'orígens i situacions diverses, així com l'anàlisi d'un sistema socioeconòmic globalitzat que no només afecta la regió on vivim.

L'objectiu d'aquest treball és extreure conclusions de com l'ESS pot esdevenir un entorn de canvi, funcionant com engranatge dels diferents moviments socials, ja que, d'acord amb la teoria, comparteixen, en gran mesura, certes idees i eixos de pensament, així com objectius comuns des d'una visió transformadora i no continuista del sistema hegemònic actual.

Així doncs, algunes preguntes que podem plantejar al començament i que serviran com a estructura del treball poden ser:

- Es pot afirmar realment que els objectius de l'ESS i les demandes socials estan alineats? Ha de contemplar l'ESS les demandes socials dins dels seus principis bàsics d'actuació i objectius a assolir?
- Quin paper pot jugar l'ESS vers els moviments socials i les seves demandes? Pot esdevenir un engranatge per assolir-los? O pel contrari, és l'ESS una alternativa dins del sistema que no dona resposta a aquestes demandes?
- Quines accions serien necessàries per tal d'assolir aquests objectius?

Per tal de focalitzar i contextualitzar l'estudi, primer es realitzarà una anàlisi de casos en què l'ESS ha creat espais per donar cabuda a la solució de necessitats i demandes de col·lectius de l'Amèrica Llatina, on l'economia social està molt present. L'objectiu d'aquestes anàlisis és el de contextualitzar que es vol veure, quines accions podrien servir com a referència per a l'actuació de l'ESS al nostre territori.

També es realitza una anàlisi de l'Economia Social i Solidària a l'estat espanyol i Catalunya mitjançant l'anàlisi de les lleis, així com la recerca d'informació d'autors destacats de l'àmbit i organitzacions representatives com la XES o el REAS. Pel que fa a l'anàlisi local, se centrarà en l'àmbit de la migració i la integració de persones en situació de vulnerabilitat per causes d'origen, especialment agreujades pel marc

legal de l'estat espanyol en matèria d'estrangeria. Per a aquesta anàlisi s'han realitzat entrevistes amb **Daouda Dieye**, representat del Sindicat Popular de Venedors Ambulants (Sindicat Manter) i la **Diana de la Torre**, cofundadora de MigrESS i membre de la XES, amb qui s'ha tractat tant la situació actual com els casos de les seves respectives iniciatives dins de l'ESS, així com s'ha realitzat recerca d'informació i materials d'altres iniciatives com DiomCoop o la Fira d'Economia Solidària Migrant i Diversa.

3) Contextualització (Casos Amèrica Llatina)

Amèrica llatina té una llarga tradició d'economia popular i social. La gran majoria de projectes neixen com a resposta a una demanda de sectors de població que, normalment, no tenen accés directe als mitjans de producció, ja que són petits camperols de les zones indígenes de Llatinoamèrica. Aquest tipus de projectes ha ajudat gran quantitat de comunitats a prosperar mitjançant organitzacions horitzontals, democràtiques, comunals i d'enxarxament solidari que busquen una manera de manteniment de la vida i no pas un enriquiment econòmic.

3.1. (URICI) Unión de Comunidades Indígenas de la Región del Istmo

Fundada a 1983 arran de la crisi de les produccions de cafè a la regió (Oxaca) derivada de la desregulació internacional del preu del cafè. També es va produir la caiguda de Instituto Mexicano del Café (INMECAFE) i del Banco Nacional de Crédito Rural (BANRURAL), que donava anteriorment la possibilitat a petits productors de fugir del caciquisme. Això va provocar una caiguda de l'activitat cafetera a la regió i un conseqüent èxode als nuclis urbans en busca de feina. Les comunitats que van resistir, van decidir autorganitzar-se i buscar maneres alternatives de producció i distribució del cafè, Utilitzant les produccions ecològiques com a tret diferencial (López Pacheco, 2017).

Van constituir una ARIC (Asociación Regional de Interés Colectivo) amb altres regions de Mèxic, aconseguint finalment (20 de febrer de 1985) un permís d'exportació i importació. Era el primer cop que se li concedia a una organització independent no vinculada a grans productors i cacics. Això va donar un impuls a la seva activitat, donat que van poder començar a negociar directament amb els compradors sense haver de dependre d'altres òrgans, que estaven majoritàriament gestionats per elits empresarials. Això va implicar que a partir de 1985, UCIRI desenvolupa una activitat d'exportació de comerç just directament amb països europeus com Alemanya, França, Itàlia, Suècia, Àustria i a Amèrica del Nord (Canadà), entre d'altres regions (López Pacheco, 2017).

Actualment té 1800 socis organitzats en 45 comunitats. La inmensa majoria dels integrants són indígenes de diferents ètnies (zapotecas, mixes, mixtecos, chatinos y chontales). Aquestes comunitats han estat típicament marginalitzades i vulnerabilitzades per part de terratinents i cacics i han patit el racisme institucional dels diferents governs que, cada cop més, desprotegien els ecosistemes de les comunitats indígenes, vulnerant els seus drets i portant-los a situacions d'extrema necessitat. El projecte ha crescut exponencialment a mida que ha passat els anys i han pogut abastar altres territoris realitzant enxarxament amb altres comunitats de petites productores. És membre fundadora de Coordinadora de Latinoamèrica y del Caribe de Pequeños Productores de Comercio Justo (CLAC). A més, ha creat diversos projectes interns per poder abastir de serveis i productes bàsics a les integrants com Fondo de Trabajo común Organizado, basat en l'obertura d'un magatzem d'abastiment i distribució per a les comunitats sòcies, els Grupos de Trabajo Colectivo, amb la finalitat de donar suport a diverses tasques essencials dintre de les comunitats com les domèstiques, conreu d'aliment, etc. També s'ha impulsat un centre d'estudis (Centro de Educación Campesina), un sistema de transport per moure's per les diferents comunitats sòcies (Sistema de transporte público La Unión de Pueblos Zapotecos y Mixes del Istmo) o l'adquisició d'una ferreteria per abastir d'eines a les comunitats, que alhora serveix com a centre social i polivalent per a les persones sòcies (López Pacheco, 2017).

La principal forma de tinença de terres d'UCIRI es mitjançant la propietat comunal, fet que assegura el treball i l'activitat de les comunitats per desvincular la terra d'altres activitats i, sobretot, de l'especulació. Ha diversificat la producció realitzant altres productes per al consum com una línia de melmelada orgànica i suc de maracujà (López Pacheco, 2017).

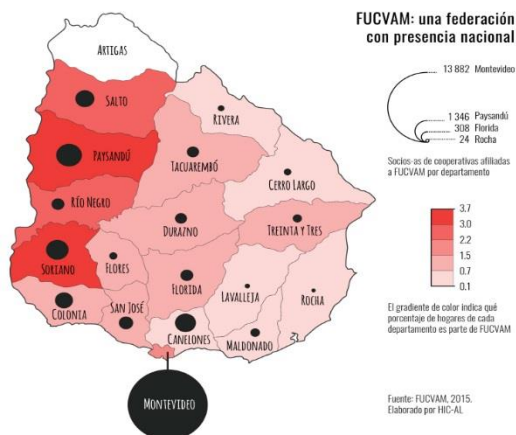
UCIRI va esdevenir un cas exemplar de com l'autoorganització i la col·lectivitat pot generar espais per a que persones que no tenen un fàcil accés al desenvolupament d'economies justes i respectuoses, tant amb l'entorn com amb les persones que conformen els ecosistemes diversos. El fet que la liberalització i globalització expulsés als petits productors de cafè i que no donés oportunitats dins del sistema, demostra que creant alternatives que no funcionin necessàriament amb les lògiques hegemòniques pot ser una opció viable i factible. A més, la constant reinversió dels guanys, no només en la cooperativa, sinó també en crear més espais per poder incloure més gent a sumar-s'hi, així com proveir de serveis, educació i productes necessaris a les persones que conformen la iniciativa. El resultat és una comunitat amb un teixit social sòlid, una economia que permet desenvolupar-se i, d'alguna manera, poder mantenir els seus ecosistemes i enfortint un enxarxament, així com l'arrelament al territori.

3.2 FUCVAM (Federación Uruguaya de Cooperativas de Vivienda y Ayuda Mutua)

Un altre cas interessant és el de FUCVAM (Federación Uruguaya de Cooperativas de Vivienda y Ayuda Mutua), projecte iniciat al 1970 partint dels moviments obrers de les zones de classes populars de l'Uruguai. El primer projecte amb el que es va iniciar va ser la Cooperativa Salteña de Vivienda por Ayuda Mutua, impulsada pel CCU (Centro Cooperativista Uruguayo). També van realitzar, en paral·lel, els projectes pilots de les cooperatives "Éxodo Artigas" i "Isla Mala". Aquestes cooperatives es van constituir inicialment com cooperatives de consum, ja que aleshores no existia el format de cooperatives de Vivenda. Aquest inici va procurar ser una solució per les emergències de caràcter habitacional que vivien les classes treballadores del país, començant per poder procurar un sostre a les famílies, però amb intenció de realitzar projectes de treballs conjunts per tal de crear solucions col·lectives a les situacions que es donaven per a certs sectors de la població de l'Uruguai (FUCVAM,2015).

La forma de construcció per ajuda mútua es basa en que tots els cooperativistes construeixen de manera conjunta tot el complex residencial. És un dels valors de la cooperativa, ja que els seus pilars centrals són els de l'Ajuda Mútua i l'Autogestió democràtica. En aquest sentit, defineixen ajuda mútua amb paràmetres específics com la participació econòmica, de disseny i la participació creativa de les famílies cooperativistes, que normalment es quantifica en unes 21 h setmanals per unitat familiar. Pel que fa a l'autogestió democràtica, el sistema es basa en el fet que totes les famílies associades han de nomenar un representant per a que aporti el seu vot en les assemblees, on es prenen les decisions de la cooperativa (FUCVAM,2015).

Actualment, hi ha unes 628 cooperatives afiliades a FUCVAM, el que implica a gairebé 23.000 famílies a tot l'Uruguai. D'aquestes cooperatives, 453 ja estan en marxa i construïdes, mentre que 174 estan en tràmit o procés de construcció. El tot i que la gran majoria de projectes de FUCVAM se situen a la capital, Montevideo, hi ha cooperatives per tot el territori i signifiquen un 2% del total dels habitatges a l'Uruguai (FUCVAM, 2015).

Font: (FUCVAM, 2015)

El funcionament de les cooperatives es basa en que cada projecte es constitueix com a cooperativa i la federació proporciona ajuda tècnica mitjançant els IAT (Instituto de Ayuda Técnica), que assessora en els processos de conformació, accés al crèdit i construcció. Pel que fa a la construcció política del projecte, recau en el consell Directiu de cada cooperativa que escull els assessors tècnics i contracta la mà d'obra especialitzada. La part de la mà d'obra no especialitzada recau en els mateixos cooperativistes. En total, l'aportació de les famílies en treball físic a la construcció de les habitatges ha de significar el 15% del valor total del projecte (FUCVAM,2015).

En matèria financera, gràcies a la implicació política i el constant contacte de la federació amb els diferents governs, hi ha un sistema de subsidis adreçat a aquest model d'habitatge (FUCVAM,2015).

- Subsidis als interessos, amb taxes per sota de l'interès de mercat.
- Subsidis al capital, del qual, una part dels diners endeutats no cal retornar-los.
- Subsidis a la quota d'amortització: Si les famílies cooperativistes no poden aportar la quota íntegra, el qual es determina a aquelles famílies que no arribin a un ingrés mínim de 2000 USD mensuals per unitat familiar, l'estat subsidia aquest diferencial.

Aquests subsidis ajuden enormement a les persones que busquen acollir-se a les iniciatives cooperatives i són un clar exemple de com la col·laboració públicoprivada i l'acció política dels col·lectius pot aportar condicions favorables per a projectes transformadors.

El model de propietat dels habitatges és el de propietat col·lectiva, és a dir, que els habitatges són propietat de la cooperativa i aquests estan en règim de cessió d'ús als cooperativistes. En cas que una família abandoni la cooperativa, rep un pagament per les hores de treball realitzades i es retorna el capital amortitzat del préstec i la cooperativa assigna l'habitatge a una altra família. Aquest model evita l'especulació immobiliària i redueix el valor de l'habitatge al seu ús i no als possibles guanys individuals futurs. El valor es calcula en "Unidades Reajustables (UR)", que és la moneda fictícia de la cooperativa creada per la Ley Nacional de Vivienda (FUCVAM,2015).

Tot i que FUCVAM està en constant contacte amb les institucions, un dels seus pilars fonamentals és la Independència completa en l'àmbit polític. La Federació no pot pertànyer a cap partit i els interessos i decisions de la Federació són exclusivament els de les cooperatives. Per tant, tot i que si es realitza acció política demanant lleis favorables al cooperativisme, aquesta acció sempre està desvinculada de qualsevol partit o organització política per tal de garantir la màxima independència de la Federació.

FUCVAM no només s'ha quedat en l'activitat immobiliària, sinó que ha realitzat altres iniciatives de caràcter social dins de les cooperatives per tal de crear enxarxament, arrelament i sentiment de pertinença. La realització de projectes dins de la federació i de les cooperatives, com cooperatives de consum, de producció i de crèdit, així com la creació de una cooperativa educativa, creen entorns socioeconòmics estables dins de cada projecte que ajuda a la convivència i l'arrelament, creant opcions de vivendes segures i apartades de les irregularitats del mercat i les seves fluctuacions. A més, la federació aposta des del principi per la igualtat de gènere, involucrant-se activament en aquesta demanda i realitzant practiques equitatives

en paritat de gènere. També incorporen pràctiques de responsabilitat ambiental i cada cop més cooperatives incorporen materials de construcció orgànics, com la terra o la fusta en detriment de ciments, metalls i combustibles fòssils, etc., i no només en els materials de construcció, ja que incorporen energies renovables als sistemes de subministres, dissenys innovadors per aprofitar l'orientació de les construccions, reaprofitament de deixalla, etc.

És clar que FUCVAM ha estat un moviment de referència del cooperativisme a Llatinoamèrica donats els resultats que han obtingut, però és important remarcar que tot neix d'una demanda de les classes populars que es trobaven en situacions de pobresa a causa dels moviments en l'economia del país. El moviment cooperatiu va aconseguir esdevenir un eix de canvi i va crear espais per a que certs sectors de la població accedissin a una opció d'habitatge digne, protegint-lo dels moviments especuladors i aprofitant el projecte per crear comunitats interconnectades amb un fort teixit social i sent capaç de generar espais educatius per als membres.

FUCVAM podria ser un bon exemple de com intentar crear espais refugi per sectors de població més vulnerables dins de dinàmiques especulatives en l'àmbit de l'habitatge que ha patit l'estat espanyol en els darrers anys. En aquest cas, la clau ha estat la tasca política que s'ha realitzat per tal d'aconseguir mesures legislatives propícies per crear aquests espais d'habitatge lliure de l'especulació mercantil. Demuestra, doncs, que l'acció col·lectiva des de els entorns de l'ESS ha de tenir vehiculació política i una constant interlocució amb els estaments públics, ja que no es poden construir espais de canvi i transformadors en els quals el marc legislatiu impossibilita aquesta tasca.

4) ESS a Catalunya/Espanya

L'àmbit de l'Economia Social i Solidària (ESS) està regulada en l'àmbit estatal mitjançant la llei d'Economia social 5/2011 (BOE, 2011). Actualment s'està treballant en una llei d'àmbit català que reguli l'ESS.

Si es té en compte la definició que realitza la llei espanyola que regula l'economia social (5/2011), aquesta es defineix com:

“Article 2. Concepte y denominació.

Es denomina economia social al conjunt d'activitats econòmiques o empresarials, que en l'àmbit privat porten a terme aquelles entitats que, de conformitat amb els principis recollits a l'article 4, persegueixen el bé d'interès col·lectiu dels seus integrants, bé l'interès general econòmic o social, o ambdós.” (BOE, 2011).

Aquests principis als que fa referència l'article 4 de la llei 5/2011 d'economia social es resumeixen en:

1. Primacia de les persones i la fi social per sobre del capital, que es concreta en gestió autònoma, transparent, democràtica i participativa.
2. Aplicació dels resultats obtinguts de l'activitat econòmica principalment en funció del treball aportat i servei o activitat realitzada per les sòcies i socis o pels seus membres i, si escau, a la finalitat social objecte de l'entitat.
3. Promoció de la solidaritat interna i amb la societat.
4. Independència dels poders públics

Per tant, i no quedant-nos únicament en la definició de la llei, podem observar eixos centrals i característics de l'ESS.

Primerament, quan es parla de primacia de les persones i la fi social es refereix a posar la vida al centre, desplaçant altres criteris com el benefici econòmic i la productivitat dels recursos. Aquest plantejament és una confrontació clara al funcionament bàsic del sistema actual, donat que aparta de l'eix central d'actuació l'objectiu econòmic, entenent que les iniciatives han de tenir una fi social, en la que les persones en siguin les beneficiades, sense tenir en compte l'impacte econòmic ni els retorns. Per tant, trobem un espai on els projectes que són necessaris a nivell social, però que no es poden produir actualment donat que la viabilitat econòmica és poc factible seguint els criteris actuals, puguin iniciar-se i reproduir-se, creant espais econòmics segurs a nivell socials i emparant iniciatives que busquen un desenvolupament social i transformador. Buscar aquest entorn transformador passa, no només per canviar l'objectiu principal de les activitats, també per canviar les pràctiques i criteris d'actuació. Això implica necessàriament formes de funcionament democràtiques, creant entorns més horitzontals i evitant l'organització clàssicament jeràrquica i vertical, on els fluxos de decisió sempre van de dalt a baix. Per tant, caldrà que les organitzacions i activitats siguin transparents i inclusives, promulgant la participació de tots els integrants afectats per tal d'arribar a aquesta realitat democràtica i poder assolir de manera més efectiva els objectius que es proposen, poden arribar la màxima part de la societat creant entorns transformadors i inclusius. En aquest punt, és on veiem que l'ESS ha de ser un entorn adient per als moviments socials, donat que la

mateixa idiosincràsia de l'ESS es basa a posar al centre les cures, la solidaritat, la tolerància, la no discriminació, la protecció de les persones més vulnerables i el respecte dels drets humans, laborals i civils.

D'altra banda, cal veure quins són els reptes que es plantegen dins de l'entorn de l'ESS. Actualment, tenim com a referència els 12 reptes (García-Jané, 2018) que planteja en Jordi Garcia-Jané, membre de la XES i cooperativista. Aquests reptes es plantegen en el marc d'assolir que l'ESS contribueixi, en la mesura del possible, a canviar l'economia i la societat, assolint una fase postcapitalista, fent-les més justes, sostenibles, solidàries i democràtiques del que ho són actualment. Això requereix augmentar l'envergadura de l'ESS, passant d'un nivell micro, com és l'actual, a un nivell més intermedi. Aquesta situació, en l'àmbit teòric, s'emmarca en aconseguir que entre el 5% i el 10% de la població de Catalunya formi part del cooperativisme i que a més hi participi activament en la ESS, mitjançant les diferents formes (cooperatives de treball, consum, etc.). Per tant, caldria també un mercat social que fos capaç d'abastir la major part de les necessitats de les persones que l'integren. Així doncs, partint d'aquest objectiu, els reptes que es plantegen són:

- 1- Creixement de l'ESS. Necessitat de sorgiment noves iniciatives d'ESS i la consolidació definitiva de les existents. Destaca la necessitat d'assolir una estabilitat econòmica que permeti revertir certes dinàmiques d'"autoexplotació", podent oferir entorns segurs i dignes de treball. També, la consolidació podria aportar excedents que podrien reinvertir-se per tal de solidificar l'entorn de l'ESS.
- 2- Augment de l'intercooperació, creant xarxa per poder assolir cadenes de valor completes dins de l'ESS, podent integrar tots els processos productius, des de l'inici del mateix fins al final del procés i la seva comercialització. Això també estendrà i enfortirà el mercat social.
- 3- Estratègia compartida de desenvolupament d'ESS, basada en el fet que fos autocentrada, satisfent la demanda interna de l'ESS, i al mateix temps comunitària, procurant solucionar els problemes de la ciutadania i les diferents comunitats que la integren.
- 4- Tenir un model de gestió propi. Això es refereix a fugir del model de gestió empresarial tradicional, integrant la diversitat de l'ESS dins del model propi. Aquest model ha d'integrar l'autogestió, la internalització de les cures i el feminisme, establir relacions estretes entre productors i consumidors/usuaris, etc.
- 5- Estendre en tots els subsectors de la ESS el sentiment de pertinença. Veure's part integrant de l'alternativa al sistema actual.
- 6- Millorar els instruments de finançament per tal de poder adaptar-se a la realitat de l'ESS i les iniciatives. Sense un sistema que pugui finançar adequant-se a les particularitats de l'ESS, és summament complicat tirar endavant noves iniciatives i enfortir les ja existents. Mesures com una moneda solidària es contemplan com a iniciatives transformadores i que afavoreixen el mercat social.
- 7- Aprofundir en l'arrelament territorial de l'ESS. Això ja s'està fent mitjançant els ateneus cooperatius i els ecosistemes que els rodegen. Estendre aquest arrelament es primordial per assolir els objectius proposats.
- 8- Aconseguir polítiques públiques que restringeixin espai a les empreses de caire capitalista, donant més espai a iniciatives transformadores de l'ESS. Establir relacions público-cooperatives, reduint les relacions on no es doni un balanç 0. Obrir concursos on s'exigeixin condicions concretes com

el balanç social, compra pública responsable, podrien ser algunes de les mesures de polítiques públiques.

- 9- Promoció del consum responsable, tant des de l'ESS com des de l'administració pública. Promulgant el consum responsable és la manera de fer que iniciatives d'ESS sorgeixin de manera natural per poder cobrir aquesta demanda de consum responsable.
- 10- Refermar aliances amb els diversos moviments socials emancipadors (feminisme, ecologisme, etc.) per tal d'elaborar un nou paradigma econòmic alternatiu, però no exclusivament des de l'ESS, sinó crear sinergies entre l'economia feminista i l'economia ecològica
- 11- Atraure PIMES responsables i al sector públic actual. Part de l'extensió de la xarxa cooperativa i de l'ESS implica estendre la consciència i pràctiques responsables a la resta de sectors no directament lligats a la ESS, però que si que poden adherir-s'hi de manera efectiva. El sector de microempreses i petites empreses són agents que ajuden a crear teixit i que poden beneficiar-se altament de xarxes cooperatives.
- 12- Generalitzar els estudis i les pràctiques sobre ESS als plans docents dels estudis oficials. Actualment, les alternatives econòmiques estan molt invisibilitzades als estudis oficials, pel que l'extensió del coneixement de l'ESS està molt limitat. Normalitzant la visibilització mitjançant l'educació és un factor molt important per fer créixer el sector de l'ESS i donar a conèixer alternatives viables al sistema dominant actual.

Als plantejaments d'en Jordi Garcia-Jané ja intuïm aproximació i cooperació amb els moviments Socials, especialment en el repte número 10, on planteja un enfortiment de les aliances amb els moviments socials com el feminisme i l'ecologisme per tal de crear un possible nou paradigma econòmic. També parla de situacions post-capitalistes, on canvien els eixos de funcionament i això, precisament, és el que es reclama des de diferents moviments socials, centralment des de l'anticapitalisme i moviments antiglobalització, però també adoptats per altres moviments que consideren clau l'abolició del pensament neoliberal per tal d'assolir estadis més òptims a nivell social. Podrem veure més endavant que bona part dels moviments socials cada cop abracen més la idea de fer un trencament amb el pensament econòmic actual per diverses raons. Veiem doncs que, pel que fa a nivell català, els llaços entre l'ESS i els moviments socials semblen clars, si més no en les demandes i a l'hora d'apuntar els obstacles que el sistema posa per als diversos objectius que plantegen.

A nivell estatal espanyol, la xarxa d'Economia Solidaria i les REAS (Redes de Economía Alternativa y Solidaria) defineixen l'ESS com una manera de viure que engloba la integritat de les persones i designa la subordinació de l'economia a la finalitat de proveir de manera sostenible les bases pel desenvolupament personal, social i ambiental de l'ésser humà. Per tant, es desvincula l'ESS dels beneficis materials de les iniciatives i les subordina al benefici social en material de qualitat de vida de les comunitats i les persones que les integren.

També es parla dels valors i eixos transversals que es resumeixen en els següents (REAS, 2011):

- Autonomia com a principi de llibertat i l'exercici de la corresponsabilitat
- Autogestió com a metodologia que respecta, implica, educa, iguala les oportunitats i possibilita l'empoderament.

- Cultura alliberadora com a base de pensaments creatius, científics i alternatius que ajudin a investigar, buscar i trobar noves maneres de funcionar i trobar una economia i organització social i política al servei de les persones, sense cap tipus de discriminació.
- Desenvolupament de les persones en totes les dimensions i capacitats, integrant totes les diversitats existents en el teixit social.
- Compenetració amb la natura i l'etern.
- Solidaritat humana i econòmica com a principi en totes les relacions, tant local, com nacionals com globals.

Els principis proposats es recullen en la Carta de principis de l'Economia Solidaria (REAS, 2011):

- 1- Principi d'equitat, entès com un principi ètic de justícia en la igualtat.
- 2- Principi de treball.
- 3- Principi de sostenibilitat ambiental.
- 4- Principi de cooperació.
- 5- Principi "sense ànim de lucre".
- 6- Principi del compromís amb l'entorn.

Evidentment les demandes i principis en l'àmbit estatal van molt en línia amb el que hi ha a l'entorn de l'ESS a Catalunya. Cal remarcar que un dels valors que promulga l'ESS és l'enxarxament i la cooperació per al bé comú, el que implica un necessari enteniment i cooperació, a diferents nivells, entre les diferents regions i realitats existents. En la mateixa declaració de principis dels sectors que formen l'ESS es promulga el desenvolupament social i comunitari respectant i integrant totes les realitats i diversitats, així com un respecte per l'entorn i el medi.

Així doncs, sabent els principis i reptes que es proposa l'ESS, cal veure fins a quin punt estan alineats amb els objectius i propostes dels diferents moviments socials emergents i com l'ESS pot esdevenir un eix integrador i mobilitzador, creant sinergies de funcionament i promulgant la interseccionalitat de lluites a través d'un marc econòmic transformador i integrador.

5) Moviments i Demandes Socials

Entendre les demandes dels moviments socials i les propostes que fan es primordial per veure quines són les sinergies que existeixen entre aquests i l'ESS i així establir eixos de connexió per tal d'esbrinar si l'ESS realment pot esdevenir com un eix aglutinador de part de les demandes, vehicular-les i funcionar com a eina activa per a assolir els objectius socials que s'exposen mitjançant els diferents moviments.

Els moviments socials acostumen a néixer de certs eixos d'opressió/discriminació que es creen a partir del sistema i les seves dinàmiques. Els exemples més evidents són els eixos d'opressió heteropatriarcal, racistes, colonialistes, classistes, etc. És molt important ser conscients d'on neixen els eixos opressors per entendre com funcionen i com es manifesten i, sobretot, a qui oprimeixen.

Molts d'aquests eixos s'hi il·lustren a l'economia feminista mitjançant el subjecte BBVAh (de les sigles en castellà de Blanco, Burgués, Barón, Adulto y Heterosexual), és a dir, il·lustren al subjecte opressor utilitzant els eixos des dels quals oprimeix (Pérez Orozco i Agenjo Calderón, 2018). Actualment, el feminisme ha esdevingut un dels moviments socials més potents i transversals. Les demandes feministes passen per trencar els pilars que sustenten el model actual, posant les cures i les persones al centre i visibilitzant les tasques reproductives, que són necessàries per a mantenir el sistema productiu, i que el mateix sistema invisibilitza. Aquesta invisibilització fa que es creïn eixos de desigualtat per gènere que es reproduïen en la gran majoria dels àmbits socials (Pérez Orozco i Agenjo Calderón, 2018). Els grans exemples són la bretxa salarial en el món laboral, així com l'anomenat "sostre de vidre", que fa que les dones quedin majoritàriament privades d'accedir a llocs decisoris dins de les organitzacions, tant econòmiques, com polítiques, com socials.

Un altre dels eixos d'opressió més estesos és el cas del racisme estructural. Aquest racisme es cimenta en negar o ocultar la presència del racisme, mentre es reproduïx mitjançant factors, valors, símbols i pràctiques que reproduïen estereotips posant, automàticament, grups de persones per sobre d'altres. Així, es legitima i normalitza la discriminació i exclusió per nacionalitat, cultura, religió, lloc de residència, classe, sexe i gènere (Mamani, 2020). Per tant, el racisme estructural utilitza diversos eixos per reproduir un racisme efectiu però que queda ocult en altres motius discriminatoris..

Perquè el Nord Global pugui tenir la capacitat productiva i, per tant, el ritme de vida actual, requereix una gran quantitat de recursos, tant materials com humans, i aquests recursos són expropiats i explotats al Sud Global, creant una clara situació de desigualtat entre ambdós "mons". Aquesta transferència de recursos i riqueses del Sud cap al Nord s'inicia en l'època del colonialisme i l'imperialisme (Robinson, 2017).

Actualment, aquesta explotació neix de l'anomenat Colonialisme Econòmic. Si bé es considera que l'imperialisme i la colonització es van derogar fa molt temps, ja ara mateix és un concepte que comporta connotacions negatives, el Nord Global ha estat capaç de modelar el sistema per tal de poder realitzar les extraccions i explotacions que considera necessàries mitjançant els instruments que li permet el capitalisme i la globalització (Botella, 2018). En Daouda Dieye, representant del Sindicat Popular de Venedors Ambulants de Barcelona (Sindicat Manter), ironitza sobre quan al seu país, el Senegal, o qualsevol país del Continent africà, se celebra el dia de la independència dels països colonitzadors, ja que segueix havent-hi un control sobre les regions africanes per part dels països del Nord Global. "Al Senegal, paguem amb Francs que encunya l'Estat Francès. Com poden dir que tenim independència?". El cert és que, lluny d'acabar amb les colònies, el Nord Global les ha transformat en el seu proveïdor "lowcost". "El Capitalisme i la Globalització és el que ara crea la situació de colonialisme, un colonialisme econòmic. Si els vaixells de

grans dimensions del Nord Global, vénen a pescar a les costes senegaleses, ens expropien la riquesa que tenim i ens deixen sense opcions de vida. Tota la meua família ha estat pescadora, però ara no poden sortir a pescar amb les petites barques que utilitzen, perquè els grans vaixells arrasen i impedeixen la seva activitat. I sense aquesta activitat, ens quedem sense opcions. Com no hauríem de pensar en migrar a Europa? Si és allà on és la riquesa”. És prou evident que la globalització ha creat un sistema de colonialisme econòmic que no només reproduïx les mateixes dinàmiques del colonialisme clàssic, sinó que a més les augmenta en pro dels beneficis econòmics i el creixement.

L'expropiació dels recursos de l'Àfrica és només la punta de l'iceberg. El cas de l'extracció de minerals, com els diamants o el Coltan, tan apreciats al nord global, modifica els entorns, que es destinen a les extraccions d'aquests minerals, destruint terres fèrtils i expropiant-les dels habitants locals, deixant com a única sortida acceptar condicions de treball que vulnereu els drets humans (Pampilegas i Anas, 2018). Per tant, no només els hi expropien els recursos, sinó que s'obliga a les poblacions autòctones a realitzar aquesta explotació i sota condicions que serien impensables per a una persona del Nord Global. Tot això s'aconsegueix mitjançant la imposició de condicions favorables per part dels Governos locals. Existeixen molts mètodes amb els quals el Nord Global coacciona i exprimeix els governs, però tot comença en un punt clau, la “descolonització”. En el moment de la “descolonització”, els països del Nord Global accepten les respectives independències a canvi d'imposar extraordinaris deutes externs, que no fan més que mantenir el país subjugat (García, 2016). “Imagina't que un dia arribo a casa teua, t'obliga a dormir a terra, a menjar les meues engrunes mentre jo trec benefici del teu hàbitat. I al final accedeixo a marxar, però et dic que em deus més del que val casa teua només per que vaig posar-hi un sofà. No té sentit, oi? Doncs això és el que van fer amb nosaltres.” Aquests deutes externs feien que els països gaudissin d'una independència virtual, ja que la seva autonomia econòmica es veia clarament impedita per aquests deutes, que els obligaven a entrar en el joc del capitalisme per tal de poder-los pagar. Al final, es podria dir que, en realitat, els països de l'Àfrica paguen la factura del colonialisme que van patir.

Per tant, aquest colonialisme econòmic porta a les economies locals a situacions summament precaritzades, no només expropiant els recursos, sinó condicionant les formes de vida i sosteniment d'aquesta. “Tenint aquesta situació, i veient que no tenim molta més opció, és quan decidim migrar cap a Europa”, comenta en Daouda. “No té cap sentit dir que la migració és un fenomen¹, ja que la migració és una pràctica que s'ha donat des de fa segles. En el marc de la II Guerra Mundial, molts europeus van migrar cap a Amèrica Llatina, per exemple. Per tant, anomenar fenomen a la migració és incorrecte”. El fet de tractar com a fenomen la migració no fa més que contextualitzar-la en l'actualitat, obviant que hi ha hagut grans moviments migratoris al llarg de la història, sobretot des d'Europa. A més, hi ha una tendència creixent anomenar migrants a aquelles persones que no tenen una situació regularitzada al país de destí, realitzant una dualitat “estrangera-migrant” per tal de crear una diferència i criminalitzar les persones que no es troben en situació administrativa regular.

El punt clau, però, sembla residir en la impossibilitat de regularitzar la situació administrativa de les persones migrades des de fora de l'espai europeu. A l'estat espanyol, l'exemple més evident d'aquesta constant impossibilitat és la Llei d'Estrangeria (Ley Organica 4/2000) aprovada inicialment l'any 2000 i que ha estat modificada en diverses ocasions (parainmigrantes.info, 2020) i totes elles apliquen mesures

---

¹ En Daouda es refereix a “fenomen” com quelcom puntual i utilitza aquesta expressió per denotar que la migració no és un fenomen puntual que ha sorgit darrerament.

restrictives i coaccionadores vers les persones migrades de zones extracomunitàries. Part de les modificacions que es van realitzar a aquesta llei es van realitzar en paral·lel amb la coneguda llei dels emprenedors (parainmigrantes.info, 2020), que donava certes opcions a iniciatives econòmiques per part de persones extracomunitàries però, de nou, restringint molt les opcions a persones que disposen d'una situació regularitzada prèviament o que tenen un projecte econòmic i una situació social determinada. Així doncs, les lleis que afecten l'entrada i sortida de persones migrades tenen un clar eix racista, però també classista. Cal recordar que a l'estat espanyol existeix l'anomenada "Golden Visa" (Llei 14/2013), que es un visat per a aquelles persones extracomunitàries que volen realitzar inversions a l'estat espanyol, ja siguin immobiliàries, amb un mínim de 500.000 € d'inversió en actius immobiliaris, com financeres, sent un mínim de 2M € en bons de l'estat o 1M € en accions d'empreses (parainmigrantes.info, 2019). Això implica que la llei no només té un eix discriminador per motiu d'origen, sinó que també aplica un eix de classe que encara dificulta més la integració de persones amb baixos nivells de recursos en origen. Això té un clar biaix discriminatori, ja que, com recordava en Daouda Dieye, les persones no abandonen el seu país, les seves arrels i entorn per raons supèrflues, sinó per una necessitat de subsistència i per poder viure vides dignes, donat que la globalització i el sistema capitalista els hi expropia els recursos i elimina les seves economies. Així doncs, veiem que la legislació tanca el cercle d'opressió, ja que no només no se'ls hi permet subsistir als països d'origen, sinó que, a més, no se'ls hi permet escapar de manera senzilla d'aquesta situació precaritzada des del nord global. En aquest punt, a les persones del sud global se'ls plantegen poques alternatives, i la migració, tot i que no es permeti des del Nord Global, n'és una d'elles.

Així doncs, un cop arribades a territori espanyol, les persones migrades es troben amb una legislació que dificulta (i gairebé impossibilita) enormement poder regularitzar la situació administrativa. Això té una implicació directa sobre la vida, donat que sense aquesta regularització administrativa, de manera legal, aquestes persones no existeixen, per tant, deixen d'estar subjectes als drets als que està subjecte qualsevol persona que disposi de la ciutadania. Això té una implicació directa sobre el desenvolupament de la vida, donat que l'accés a feina, recursos, habitatge, serveis públics, etc. queda summament restringida. A més, la gravetat d'aquesta situació augmenta en el moment que, no només no estan subjectes als drets de qualsevol ciutadana, sinó que si estan subjectes a les legislacions d'estrangeria, que implica, entre moltes altres, l'internament a CIEs (Centro de Internamiento de Extranjeros) que són, bàsicament, presons per a gent migrada en situació irregular.

El desenvolupament de la vida en situació administrativa irregular és extraordinàriament difícil. Al trobar-se en situacions altament vulnerabilitzades per la legislació, les persones migrades es veuen relegades a realitzar treballs precaritzats, normalment sense contracte i sota condicions d'explotació properes a situacions d'esclavatge. A més de no poder realitzar feines de manera regular i segura, es troben en la situació de l'assetjament institucional i això implica viure amb la pressió de ser identificades i entrar en processos que acaben en la deportació. No és d'estranyar doncs que per la situació que viuen, aquestes persones queden completament invisibilitzades i per tant, totalment exposades de manera vulnerable. I aquesta situació de vulnerabilitat extrema s'allarga, com a mínim, 3 anys, ja que, tal i com ens recorda en Daouda Dieye, és el temps mínim que dona la Llei d'estrangeria per començar a tramitar la regularització per arrelament, on es demana, per poder començar amb el procediment, poder demostrar que s'ha estat vivint a territori espanyol durant 3 anys sense haver-ne sortit (Gobierno de España, 2016). Durant aquests 3 anys, aquestes persones es troben en uns llimbs legals en els quals no poden treballar, residir ni realitzar activitats de forma legal o, dit d'una altra manera, la mateixa llei que penalitza i castiga la situació irregular

de les persones és la que obliga a viure en aquesta situació, com a mínim 3 anys, per tal de poder començar a tramitar la regularització sempre que siguin capaces de poder demostrar aquesta permanència al territori.

Un altre aspecte a destacar del marc legal és que els procediments i tràmits són altament feixucs i difícils de realitzar. Aquesta és la manera informal que té la llei d'entorpir encara més aquestes regularitzacions. Els tràmits cal fer-los de manera presencial i amb cita prèvia a les diligències legals d'estrangeria. El que succeeix és que el govern espanyol dota de mínims recursos aquestes diligències, proveint d'una capacitat molt limitada d'atenció i, per tant, creant llargues llistes d'espera en el cas que, si es té sort, es pugui aconseguir una cita. És a dir, no només els requisits establerts legalment són difícils de complir, sinó que si es dona el cas que es compleixen, comença un llarg perible burocràtic que acostuma a eternitzar-se durant llargs períodes de temps en els quals la persona migrada segueix estant en situació de desemparament tot i reunir les condicions legals necessàries per poder tramitar un permís que li permeti residir de manera regularitzada a territori espanyol i, per tant, poder desenvolupar una vida amb garanties.

Així doncs, aquestes persones es troben en una espècie de carreró sense sortida, on no poden obtenir els papers que es demanen per poder buscar una vida digna fins, com a mínim, passar 3 anys malvivint i en una situació d'estar escapant constantment. En aquesta situació, tal com explica en Daouda Dieye, es troben en el fet que han de guanyar-se la vida d'alguna manera i aquí s'entra, llavors, en rodes de contractació al camp del territori espanyol per realitzar les tasques de temporers en condicions altament denigrants, sous molt per sota de l'exigible legalment i rebent maltractaments constants. Altres alternatives per les quals han optat aquestes persones han estat realitzar tasques de recollida de ferralla per tal de poder vendre-la a pes i, així, guanyar diners pel seu compte i evitant l'explotació del camp, o bé adherir-se a la venda ambulant d'articles com roba calçat, *souvenirs*, i tot de productes variats. En Daouda Dieye explica que aquesta opció és moltes vegades la millor que troben, ja que l'únic que fan és comprar, de manera completament legal, una mercaderia que després venen i en treuen un marge, tal com fa qualsevol comerciant. En aquestes situacions de venda ambulant, les persones migrades són conscients que queden totalment exposades i en risc de ser identificades i entrar en processos de deportació, passant prèviament per CIEs.

A Barcelona, el cas dels manters ha suposat tot un debat que ha girat al voltant de diversos eixos com l'ocupació de l'espai públic, el no pagament d'impostos, l'afectació als comerços per la seva activitat, la comercialització de mercaderia falsificada, etc., però mai s'ha arribat a definir l'eix inicial i central de tot, que es la impossibilitat que tenen aquestes persones de realitzar activitats econòmiques i socials de manera legal, donat que la mateixa legislació els hi prohibeix. En aquest context neix el Sindicat Popular de Venedors Ambulants o també anomenat el sindicat Manter. I aquesta autoorganització neix de la necessitat de protegir-se com a col·lectiu de tot el racisme institucional i social que reben, lluitar pels seus drets i visibilitzar la problemàtica que pateixen. Aquesta organització ha aconseguit no només visibilitat la situació en la qual es troben les persones migrades sinó que a més han esdevingut un grup d'acompanyament per a persones que necessiten ajuda.

Així doncs, el cas de les persones migrades és un dels exemples més clars de demandes socials vers un sistema que oprimeix certs sectors de la població, ja que existeixen els eixos de racisme i discriminació per origen, però també hi ha eixos de classe a l'hora de poder assolir les situacions administratives que la llei disposa, ja que dependrà de quina situació socioeconòmica es tingui en origen, la llei permetrà una ràpida tramitació o una constant negativa a fer els tràmits necessaris, també hi trobem eix de gènere, ja que ser dona migrada i racialitzada comprèn encara més eixos de pressió i fa que el sistema reproduïxi més dinàmiques d'opressió.

Cal també ser conscients que el racisme no neix només de l'estament governamental. El racisme social existeix i és molt present encara en les conductes que es reproduïxen des del nord global. Cal remarcar que moltes persones opinen que no són racistes pel simple fet d'estar en contra de les conductes racistes evidents com poden ser la discriminació per motius de raça/origen, agressions de tots mena, etc., però aquest tipus de conductes no són res més que la punta de l'iceberg que culminen una educació racista, que fa que la societat articuli de manera natural i inconscient el fet de diferenciar la gent per motius d'origen. De la mateixa manera que el feminisme ha posat al centre del debat el fet que vivim en una societat patriarcal de la qual cal deconstruir-ne conceptes que han estat interioritzats via l'educació, també cal que la societat en el seu conjunt sigui conscient que vivim en un sistema racista, que totes som racistes, no per voluntat, sinó per aprenentatge. Si la societat és capaç d'admetre aquest biaix cultural i entén que els privilegis per ser una persona, en la majoria dels casos blanca, nascuda al Nord Global, es poden començar a deconstruir conductes i caminar cap a una societat més inclusiva i igualitària. És necessari que la societat en el seu conjunt prengui consciència perquè si bé les lleis emanen dels poders fàctics/polítics, exemples com el feminisme demostren que una voluntat popular de canvi de paradigma força aquests estaments a alinear-se. Per tant, és important posar el racisme a l'eix central del debat. I aquesta feina correspon a la ciutadania per motius obvis de privilegis, ja que en la seva màxima expressió d'invisibilitzar, el sistema no deixa votar a les persones migrades, ni tan sols un cop accedeixen a permisos de residència, pel que queden encara més silenciades.

Cal tenir en compte que la població migrada s'estima en un 18,5% sobre el total de la població de Barcelona l'any 2018, pel que és evident que s'està exclouent un sector important de la població de la ciutat (Ajuntament de Barcelona, 2018), situació que pot extrapolar-se a la resta del territori, tant català com a nivell de l'estat espanyol.

1. Evolució de la població estrangera a Barcelona. 2009-2018										
1. Per nacionalitat espanyola o estrangera. 2009-2018										
	Gener 2009	Gener 2010	Gener 2011	Gener 2012	Gener 2013	Gener 2014	Gener 2015	Gener 2016	Gener 2017	Gener 2018
TOTAL POBLACIÓ	1.630.480	1.619.747	1.612.101	1.617.120	1.608.619	1.603.006	1.605.398	1.610.427	1.625.137	1.628.936
Espanyola	1.335.562	1.335.115	1.333.781	1.334.942	1.328.572	1.335.428	1.343.165	1.342.637	1.336.462	1.327.310
Estrangera	294.918	284.632	278.320	282.178	280.047	267.578	262.233	267.790	288.675	301.626
Nacionalitat estrangera	294.719	284.460	278.146	282.008	279.860	267.388	262.028	267.571	288.436	301.402
Apàtrides/no consta	199	172	174	170	187	190	205	219	239	224
% població espanyola	81,9	82,4	82,7	82,6	82,6	83,3	83,7	83,4	82,2	81,5
% població estrangera	18,1	17,6	17,3	17,4	17,4	16,7	16,3	16,6	17,8	18,5

Font: Ajuntament de Barcelona. Departament d'Estadística i Difusió de Dades. Lectura del Padró Municipal d'Habitants. Gener de cada any.

Font: (Ajuntament de Barcelona, 2018)

Un bon exemple que mostra quins efectes té la situació administrativa no regular és el paquet de mesures que es van adoptar des del govern de l'estat espanyol per tal de pal·liar els efectes més negatius de la pandèmia de la Covid-19 a les persones en situacions de més risc. Tant en Daouda Dieye com la Diana de la Torre (MigrESS) esmentaven aquest paquet i explicaven que aquestes mesures van adreçades a la ciutadania, el que implica estar en situació administrativa regulada i, per tant, s'està exclouent a totes les persones migrades sense papers, les no considerades "ciutadanes". Unes 900 associacions, col·lectius i entitats van demanar la regularització massiva immediata per tal de treure a les persones migrades de l'eix de vulnerabilitat en el que es troben. Aquestes entitats signants xifren en 600.000 les persones migrades en situació irregular a l'estat espanyol, el que suposa un 1,28% del total de la població espanyola (Echevarría, 2020). D'aquestes 600.000, es calcula que unes 200.000 són treballadores de la llar que realitzen tasques de cura sense contracte (Echevarría, 2020). Això implica situacions extremes tals com si no poden anar a treballar, no cobren el seu salari, no reben cap mena de subsidi ni poden entrar a un ERTE, per tant, implica una situació especialment vulnerabilitzada i agreujada per part dels estaments públics en excloure les

persones en situació administrativa irregular d'aquestes mesures pal·liatives de la crisi, quan són un sector que, precisament, necessita aquest tipus de mesures al trobar-se completament desprotegides.

Amb la campanya #RegularizacionYa, es porta la demanda a la massa social i xarxes per tal de fer pressió al govern espanyol, que va anunciar permisos temporals de treball/residència per a aquelles persones que anessin a realitzar la temporada de collita de fruita. Aquest gest ha estat molt controvertit, ja que ha posat de relleu que si es pot realitzar regularitzacions si hi ha un interès econòmic, en aquest cas, el no perdre la collita per culpa de la pandèmia. D'altra banda, posa un gest encara més pervers de relleu, i és que aquest moviment crida a treballar a la gent migrada sense papers, en una situació d'estat d'alarma i confinament per pandèmia, és a dir, criden la gent migrada a treballar tot i el risc que suposa a causa de la Covid-19. Per tant, des d'alguns sectors, s'ha interpretat aquest gest com a racista pel fet de no fer la mateixa valoració de la vida de les persones migrades i les persones considerades ciutadanes, realitzant una crida a realitzar tasques al camp i oferint els papers que molta gent necessita i als que, en la majoria dels casos, no es troben en disposició de rebutjar. Per tant, des dels diferents col·lectius, s'ha demanat tant la regularització massiva, permanent i sense condicions, com també la derogació de la llei d'estrangeria. Sembla que el govern espanyol estaria disposat a realitzar canvis en la llei d'estrangeria per tal de facilitar i desbloquejar els tràmits de regularització. Els canvis passarien per flexibilitzar i potenciar la regularització via contractes de treball legal, dotar de més recursos les administracions pertinents i possibilitar els tràmits per via telemàtica per tal de no saturar el sistema i poder agilitzar els tràmits, que era el principal obstacle que es trobaven les persones que, complint les condicions per regularitzar la seva situació, es veien immerses en una odissea de burocràcia, tramis, cites prèvies i traves administratives. Així i tot, els col·lectius creuen que una reforma parcial de la llei podria ser insuficient i mantenir aquestes situacions de precarietat i injustícia només perpetuen la vulneració al dret d'una vida digna.

En aquest sentit, l'any 2018 es va realitzar a Barcelona la tancada migrant, en que un grup de persones migrades activistes va tancar-se a l'antiga escola Massana i realitzar un debat assembleari d'on van sortir 11 demandes cap a les institucions i la societat en general. Aquestes demandes es resumeixen en Papers sense contracte, derogació de la llei d'estrangeria, empadronament sense domicili, nacionalitat sense examen, sanitat per a totes, drets per a totes les persones migrants i refugiades, despenalització de la venda ambulant, contra el racisme institucional, tancament dels CIEs, eliminació de les fronteres i rebuig de la violència masclista. L'activista i impulsora del projecte MigrESS, Diana de la Torre, explica que aquest plec de demandes són, en alguns casos, objectius que se saben difícils a curt termini, però que realitzar demandes a curt termini només farà eternitzar les situacions d'opressió i vulnerabilització de les persones migrades. Es situa també la llei d'estrangeria a l'eix de debat, demanant la seva derogació per tal d'abolir un sistema racista que propugna des de la mateixa legislació la discriminació i abús de les autoritats. També inclou demandes de tipus social com la no violència masclista, demanant la inclusió de mesures antiracistes dins dels protocols destinats a combatre la violència masclista. El resum de les demandes és poder accedir als mateixos drets que les persones d'origen Europeu i del Nord Global i, per tant, acabar amb el racisme institucional que discrimina, en origen i en destí, a les persones migrades del Sud Global.

Veient aquestes situacions de demanda social vers col·lectius que reben un tractament inadequat per part del sistema i la societat, és on haurem de valorar quines potencialitats podem trobar en l'ESS per tal de crear espais inclusius i democràtics, que no discriminin per motius d'origen ni cap altre factor relacionat. Donat que està en els valors i pilars fonamentals de l'ESS, cal preguntar-nos i examinar què s'ha fet, què es fa i què es farà o es podria fer per tal d'afrontar aquestes situacions i demandes socials.

6) Casos i aplicació a Catalunya.

6.1. MigrESS

Agafant l'exemple de l'ESS a Amèrica llatina, el propòsit és analitzar com l'ESS podria vehicular a Catalunya projectes integradors i transformadors, fent possible la creació d'espais més igualitaris, democràtics i inclusius. Pel que fa a projectes relacionats amb migració i diversitat trobem projectes que s'han realitzat en els últims anys enfocats directament a aquest àmbit d'actuació.

L'any 2017 neix el projecte MigrESS, que adonant-se que a l'ESS, tot i els valors que promulga, es reproduïxen moltes dinàmiques d'invisibilització i no inclusivitat de persones migrades, pretén buscar una mirada diversa, multicultural i antiracista a l'ESS. Detecten diversos problemes dins de l'ESS pel que fa a diversitat cultural: homogeneïtat de perfils de les integrants de l'ESS (persones d'origen de classe mitja, amb formació universitària, amb un nivell relativament alt de politització i activisme), no intercooperació amb persones migrades i projectes inclusius, així com una falta de persones migrades dins dels projectes i organitzacions d'ESS.

MigrESS llavors engega campanyes de conscienciació a l'ESS, intentant crear xarxes integradores per tal de poder facilitar, en la mesura del possible, l'accés a persones d'origen divers i amb dificultats atorgades pel mateix sistema. En un inici, intenten crear el que anomenen Ofertes d'ocupació solidària que, en col·laboració amb organitzacions de l'ESS, busquen poder donar sortides professionals a persones migrades en situació d'irregularitat. Tot i que el projecte acapara l'atenció d'organitzacions i hi ha persones interessades en formar-ne part, topen amb la duresa de la llei d'estrangeria. Les condicions que s'imposen per poder realitzar una regularització mitjançant la via de l'oferta de feina acaben sent privatives, ja que imposen criteris que difícilment es poden arribar a complir. “Aquests criteris no és que ho dificultin, és que directament fan impossible que es pugui realitzar el procés amb expectatives d'èxit. De fet, de totes les persones que vam intentar regularitzar, només en un cas vam aconseguir culminar-ho, i va ser un cas estranyíssim, únic” es queixa la Diana de la Torre, integrant i fundadora de MigrESS, “és directament una prohibició”. En el cas de la via laboral, la Diana ens explica els requisits per poder realitzar la regularització d'una persona en situació irregular:

- La persona ha de poder acreditar 3 anys de residència ininterrompuda i demostrable amb el padró. Això implica una cosa molt difícil, que es poder accedir a una adreça i la impossibilitat de realitzar estances a altres països per, per exemple, treballar.
- La posició oferida a la persona migrada ha de ser, necessàriament, de temps complet i, per tant, exclou les jornades parcials que no arribin a les 40 hores setmanals.
- L'entitat que ofereix la posició ha de tenir més d'un any acreditable d'activitat i no pot tenir cap deute amb la hisenda pública.
- Totes les persones empleades a l'entitat han d'estar contractades a jornada completa.

Aquestes restriccions fan que es faci molt difícil poder accedir a la regularització de persones, ja que assolir totes les condicions és summament complicat.

MigrESS també ha estat treballant amb altre tipus de vies i ha treballat molt per realitzar una tasca de conscienciació dins l'ESS. De fet, va ser la integrant única de la comissió Eix de Migracions de Coopòlis. Aquesta comissió va donar pas al Cercle de Migracions de Coopòlis, integrat per MigrESS, DiomCoop, Col·lectiva, Tic Tac i la Ciutat Invisible. El Cercle de Migracions realitza acompanyament, assessoria legal,

formació en tots els assumptes i projectes relacionats amb migració dins de l'ESS. A més, l'any 2019 es va realitzar la primera edició de la Fira d'Economia Social Migrant i Diversa, que va atraure a més de 80 organitzacions i iniciatives i va esdevenir un èxit com a espai de trobada i enxarxament.

“És cert que queden coses per fer, però també és cert que s’han donat passes endavant molt importants” diu la Diana. Fa tres anys, al començar el projecte, MigrESS es feia una sèrie preguntes que després traslladava a les organitzacions per tal de veure quina implicació tenien en la inclusivitat i aposta per la diversitat i si el que deien es corresponia amb la realitat. “El que em fa pensar que hem avançat és que, segurament, a dia d’avui, aquestes preguntes haurien de reformular-se per poder representar altres nivells d’implicació, i això vol dir que s’estan fent coses positives”.

Actualment, MigrESS forma part de la comissió de Migració i Diversitat de la XES i estan treballant en incloure ítems per mesurar quin grau de diversitat i implicació hi ha a les organitzacions que volen realitzar el Balanç Social, el que és summament important per tal d’estendre i normalitzar la diversitat i la integració com a eix principal de l'ESS, tenint en compte els valors i pràctiques que la caracteritzen.

A més, MigrESS realitza tasques de conscienciació, no només dins de l’entorn de l'ESS. Realitza xerrades i esdeveniments per tal de sensibilitzar i apropar tot el que té a veure amb la migració i la diversitat. Van estar realitzant xerrades a centres de normalització lingüística, on la gran majoria d’alumnes són d’origen migrant.

6.2. Sindicat Popular de Venedors Ambulants i TOP MANTA

Un altre cas interessant, esmentat anteriorment, és el cas dels manters. Un exemple d'autorganització i lluita social per a col·lectius que pateixen les opressions del sistema vigent i lluny de sucumbir-hi, l'enfronta i troba vies per tal de donar cabuda a les seves demandes i necessitats. Aquest sindicat es va organitzar arran del racisme, tant social com institucional, que patien les persones migrades que no disposaven de la documentació establerta per residir. Així doncs, aquest col·lectiu es veia invisibilitzat i, per tant, maltractat per les institucions, que aprofitaven aquesta situació d'il·legalitat per emparar abusos en molts àmbits de la vida de les persones migrades.

En Daouda Dieye, representant del Sindicat Popular de Venedors Ambulants, posa una reflexió que cal fer des del punt de vista institucional i també social, que és “que significa ser il·legal?” El sindicat a treballat molt en aquest aspecte, visibilitzant la seva tasca i lluita i posant al centre del debat públic el racisme que pateixen i la situació en la qual es troben milers de persones que conviuen a l'àrea metropolitana de Barcelona i també a altres indrets del territori, tant català com de l'estat espanyol. Tant és així, que a les darreres eleccions a l'alcaldia de Barcelona de l'any 2018 es va produir l'anomenat debat manter que es va organitzar juntament amb l'organització “Casa Nostra Casa Vostra”, on representants de diversos col·lectius de persones migrades van participar en un debat amb els candidats al consistori de gran part dels partits. Tot i que el debat no va ser el més equilibrat possible i que els espais de temps van estar àmpliament ocupats per les representants polítiques, va funcionar com eina per col·locar al centre un debat públic on es posés en relleu quines són les circumstàncies reals, quina és la realitat de moltes de les persones migrades i sobretot per donar veu a aquelles que tantes altres vegades havien estat invisibilitzades, sota la consigna de “deixeu de parlar de nosaltres i parleu amb nosaltres” (Radio Primavera Sound, 2019).

El sindicat no només ha funcionat com un element de visibilització, sinó que, a més, pretén ocupar un espai necessari d'acompanyament i ajuda a totes aquelles persones migrades que es troben en situació vulnerable i requereixen d'ajuda, ja sigui amb tràmits legals, inscripció a cursos, acompanyaments diversos i enxarxament dins del col·lectiu. Un dels projectes més emblemàtics del sindicat és la creació de la marca comercial pròpia “Top Manta” amb la seva pròpia línia de roba i la consegüent obertura de la botiga al Raval de Barcelona, projecte que pròximament es constituirà en cooperativa i que està ideat no només per comercialitzar els productes que ofereixen, sinó per donar oportunitats laborals i facilitar espais per a les persones migrades que ho necessiten.

La línia de Roba “Top Manta” utilitza teixits orgànics de producció i comerç just i responsable. “No tindria cap sentit que nosaltres,, que hem patit i seguim patint l'explotació laboral i humana de l'economia capitalista més ferotge, reproduïssim les mateixes dinàmiques aprofitant-nos de les condicions vexatòries imposades a altres persones” assegura en Daouda Dieye. “Potser no són les peces de roba més econòmiques del mercat, però qui compra roba de “Top Manta” està comprant de manera responsable i de manera implicada amb les causes justes”.

Tot i que en Daouda assegura que la intenció és que el Sindicat es on es realitza l'acció política i activista i la botiga no la vinculen tant amb aquest activisme, cada article que venen te un alt contingut polític i reivindicatiu, apuntant al sistema i reivindicant el dret de les persones a no ser discriminades per cap factor, especialment l'origen d'aquestes. Així doncs, la botiga actua també com a transmissor d'un missatge transformador, inclusiu i democràtic.

Durant el confinament per la pandèmia de la Covid-19, han fabricat material sanitari per poder abastir centres residencials i sanitaris, així com han impulsat un banc d'aliments per a persones que ho necessitessin, esdevenint com un col·lectiu clarament enfocat a la societat i a l'acompanyament dels col·lectius més vulnerabilitzats. El fet de constituir la botiga com a cooperativa és un pas més cap a la democratització i l'enriquiment de l'enxarxament social i cooperatiu. Tot això encaixa a la perfecció amb els valors que representen l'Economia Social i Solidària, per tant, l'ecosistema de l'ESS és una possible solució per tal de donar un espai on poder desenvolupar vida i ajudar persones en situacions forçadament vulnerables.

6.3. DiomCoop

El cas de DIOMCOOP és un cas especial i interessant, ja que és un projecte en el qual l'Ajuntament de Barcelona i BCNActiva van ser-ne part del grup impulsor. Aquesta cooperativa va néixer al març de 2017 i estava formada per 15 persones d'origen africà. La cooperativa neix en el marc de la preocupació pels drets de les persones migrades que es trobaven en situació administrativa irregular. Els objectius del projecte eren els de poder oferir una via per poder assolir la regularització i poder tenir dret a una vida digna mitjançant la cooperativa. Els objectius que des de la cooperativa es plantegen són els de generar una activitat productiva i de serveis que afavoreixi l'ocupació i arrelament, facilitar la cobertura de les necessitats i drets dels participants del projecte, atenent també a la seva formació i desenvolupament professional i personal, articular l'enxarxament social i econòmic del territori de la comunitat que integra el projecte, així com sensibilitzar la ciutadania sobre la venda ambulat no autoritzada a la ciutat de Barcelona (DiomCoop, 2017).

Les seves activitats principals són la prestació de serveis de logística i neteja, servei gastronòmic de càteríng de menjar africà, una marca de moda i complements de amb materials de comerç just. Per últim, també realitzen tasques de conscienciació, sensibilització i difusió cultural. Dins d'aquesta última àrea també realitzen intercooperació per organitzar esdeveniments com la Fira d'Economia Solidària Migrant i Diversa, la qual va ser tot un èxit, tant en l'àmbit organitzatiu com d'assistència (DiomCoop, 2017).

El cas de DiomCoop és tan especial per donar-se aquesta col·laboració publicoprivada en el seu impuls. Que les administracions s'impliquin activament en projectes integradors de l'ESS és bàsic per al creixement i arrelament d'economies inclusives i transformadores. En aquest cas, l'Ajuntament va dotar de recursos econòmics al projecte de la cooperativa, aportant un total de 1.080.688,14 € que es distribuïen en tres pagaments anuals als anys 2017, 2018 i 2019. Aquesta dotació va suposar el 44,81% del cost calculat del projecte (Ajuntament de Barcelona, 2017). No només va haver-hi dotació de recursos sinó que, a través de BCNActiva, es va realitzar tasques d'acompanyament per part de tècnics, així com formacions en les quals també hi van participar cooperatives com el col·lectiu Ronda, que també els va assessorar en l'àmbit econòmic i administratiu (Diomcoop, 2017). Aquesta situació ens presenta un enxarxament entre el projecte integrador de DIOMCOOP i un entorn de l'economia Social i Solidària, que utilitza la força d'aquest mateix enxarxament per ajudar a que el projecte se solidifiqui i pugui ser viable. A més a més, posar en relleu aquesta importància de les entitats públiques en reforçar i promoure l'Economia Social i Solidària i poder engrandir el teixit cooperatiu del territori és summament important, ja que es promou aquest enxarxament, així com la integració i arrelament d'altres economies més justes i respectuoses amb el territori i la gent que hi viu, protegint els ecosistemes, ja siguin socials, econòmics, naturals o productius.

6.4. Fira d'Economia Solidària Migrant i Diversa

El 8 de juny de 2019, va tenir lloc a Can Batlló, Barcelona, la Fira d'Economia Solidària Migrant i Diversa. Aquesta Fira va ser organitzada de manera conjunta per Coopolis, MigrESS, DiomCoop, iACta, La Ciutat Invisible i Col·lectivitat (La Pera, 2019).

La Fira tenia com a objectiu presentar un total de 100 projectes de l'ESS que promouen i practiquen la integració i visibilització de les persones migrants, d'origen divers i/o racialitzades. També va haver-hi xerrades, exposicions, concerts, tallers i teatre relacionat amb els col·lectius que integraven l'esdeveniment. La Fira va comptar amb la participació de 100 projectes dels àmbits de la restauració, artesania, formació/assessorament, tèxtil, cultura i oci, cures, finances, etc.

La Fira serveix per posar en relleu que l'ESS ha d'esdevenir com a canalitzador per les persones que es troben amb els seus drets vulnerats per causa de la llei d'estrangeria. Precisament, un dels principis de l'ESS el lliure accés a les activitats econòmiques, així que si l'ESS accepta o es relaciona en alguna manera activa aplicant la llei d'estrangeria, en part està faltant els seus propis principis de llibertat d'accés i oportunitats, així com el principi de democratitzar les activitats econòmiques, donat que no es permet l'accés a les persones que no disposen d'una situació administrativa regular. Per tant, aquesta iniciativa és un clar exemple de com l'ESS, mitjançant les eines que es disposen, ha de crear espais diversos on totes les persones hi puguin tenir cabuda i es normalitzi l'heterogeneïtat de l'àmbit de l'ESS.

7) Conclusions

És evident que el sistema, mitjançant el marc legislatiu de la llei d'estrangeria, limita l'accés a una vida digna de les persones migrades i reforça les bases perquè se segueixin reproduint dinàmiques racistes i discriminadores. Les persones migrades en situació administrativa irregular veuen vulnerats el seu dret a una vida digna, ja que se'ls priva dels espais i se'ls invisibilitza, impeding desenvolupar qualsevol activitat per la via legal.

Així doncs, partint dels seus propis principis, l'ESS ha d'esdevenir un espai segur per a totes les persones, ja que per valors bàsics com la no discriminació, el lliure accés, la democratització de l'economia i inclusió, és clar que l'ESS ha de jugar un paper rellevant, especialment, en l'àmbit de les persones migrades, així com en tots aquells àmbits on es creïn eixos discriminatoris de manera sistèmica.

Hi ha moltes línies d'actuació possibles, algunes de les quals ja s'han explorat, tal com s'ha vist en els casos estudiats del territori català. Iniciatives com MigrESS, TOP MANTA, DiomCoop, AlenCoop són importants i positives per no reproduir conductes discriminadores que són pròpies del sistema hegemònic actual. Aquests exemples demostren que l'ESS pot ser un espai on les persones d'origen divers puguin desenvolupar-se i assolir una vida digna, especialment les més vulnerabilitzades. A més, és important que aquests espais es produeixin lluny de l'assistencialisme imperant en el nostre sistema, ja que en aquest cas, estariem reproduint les mateixes dinàmiques verticals de paternalisme, donant solucions immediates però privant del desenvolupament personal de les persones migrades, així com caient en un racisme condescendent, situant-nos en una posició social superior.

Per tant, que la Fira d'Economia Solidària Migrant i Diversa fos un èxit, no és només una bona notícia, sinó que una línia que marca el camí a seguir, cedir els espais que, pel simple fet de ser originaries de països del nord global se'ns han atorgat, a les persones a qui se'ls priva d'ell, per tal que puguin desenvolupar-se i accedir a la vida digna i pròpia a què qualsevol persona té dret i de la que mai hauria de ser privada.

Però també hi ha altres línies d'actuació que cal explorar de manera més clara i activa, com pot ser l'actuació política. En una entrevista realitzada durant la celebració de la Fira d'Economia Migrant i Diversa de 2019 (La Pera, 2019), la Luz Helena Ramírez, integrant de MigrESS i Coopolis, apuntava els motius essencials pels quals l'ESS ha de ser un espai on la gent migrada pugui trobar possibilitats de desenvolupar una vida digna, argumentant que la llei d'estrangeria vulnera directament els principis de l'Economia Social i Solidària, ja que en el moment que una persona no pot accedir a una iniciativa pel fet de no tenir papers vulnera el principi de lliure accés i democràcia (La Pera, 2019). També apunta que en el moment en el qual la llei obliga, per poder regularitzar una persona, a realitzar-li un contracte de temps complet, vulnera el principi d'organització i autogestió del temps de la vida i el treball. Per tant, l'Economia Social i Solidària, ha d'implicar-se de manera directa en l'acció política contra la llei d'estrangeria, ja que, de no fer-ho, està vulnerant directament els seus principis fonamentals.

Existeix cert debat sobre si l'ESS ha de ser un espai d'acció política, ja que es pretén realitzar accions transformadores construint una economia diferent, on la vida hi sigui al centre. Cal tenir en compte que aquesta transformació mai podrà ser efectiva sense realitzar acció política, donat que el marc legislatiu afecta les activitats que es realitzen, per tant, no voler realitzar acció política implica, automàticament, perdre part del sentit de l'ESS i limitar-se a ser un petit espai alternatiu dins del mateix sistema, on l'autocomplaença en seria el màxim exponent. Segons Coraggio, "En el camp de l'ESS [...] hi ha una forta diferència entre: (a) ser complementaris, compensatoris contribuint a mantenir una quasi-cohesió social i

donant governabilitat a un sistema clarament injust o (b) ser crítics i tenir l'ambició de construir democràticament altres societats basades en una altra economia" (Coraggio, 2013) . Això també es pot agafar des del punt de vista dels reptes que planteja en Jordi Garcia-Jané, on esmenta que l'Economia Social i Solidària hauria d'agafar certa envergadura sense perdre el seu caràcter alternatiu (Garcia-Jané, 2018). No es pot pretendre ser transformador realitzant la teva activitat amb conformisme vers el sistema actual, ja que acceptant les normes del joc imposades i, per tant, reproduir les dinàmiques racistes que el sistema propugna, és l'antítesi als principis d'inclusivitat, democràcia i no discriminació, a part de ser completament contradictori amb la voluntat i els objectius que es marquen des de l'àmbit de l'ESS.

Segons Coraggio, el dilema existent sobre si les iniciatives d'ESS han d'emanar única i exclusivament de la societat civil o, si pel contrari, l'estat ha de jugar-hi un paper central, en el que algunes consideren una dependència dels poders i, per tant, un prdua d'independència, és un fals debat (Coraggio, 2013). Si es deixa la iniciativa únicament en la societat civil, els projectes i iniciatives estaran clarament marcats per les normes del mercat i, per tant obligats a mantenir aquest sistema de competitivitat, el que clarament també implica una pèrdua d'independència. Per Coraggio, no és necessari escollir entre les dues opcions, ja que si bé és preferible que les iniciatives parteixin de la societat civil, l'Estat ha d'acompanyar i recolzar les demandes de recursos materials, de polítiques socials i econòmiques, de legislació, etc. en favor del creixement d'un sector orgànic d'emprenedories econòmiques autogestionades pels treballadors (Coraggio, 2013). Per tant, la col·laboració entre les iniciatives provinents de la societat civil han de comptar amb el recolzament de la infraestructura de recursos de l'estat, que pot crear un marc segur per tal de afavorir la creació del sector orgànic del que parla Coraggio. És evident que aquesta col·laboració i abastiment de recursos passa per realitzar acció política des de l'ESS.

Si bé és cert que a Catalunya es dóna de manera freqüent aquesta interlocució públicoprivada, i que iniciatives com DiomCoop i AlenCoop, nascudes de la col·laboració amb l'Ajuntament de Barcelona, en són un bon exemple de com aquesta interlocució dóna els seus fruits, cal tenir més profunditat i apuntar a estaments més decisoris. Analitzant el cas de FUCVAM a l'Uruguai, queda clar que la interlocució constant que la federació ha realitzat amb les institucions, arribant fins i tot a la confrontació quan ha estat necessari, ja que van ser criminalitzats pel règim autoritari militar que va governar el país des de 1973 fins al 1985, ha estat un factor molt important per tal d'assolir els objectius i poder crear els espais d'inclusió que la federació busca. FUCVAM va participar de forma activa en el debat de les lleis d'habitatge, aconseguint beneficis i ajudes per a aquelles persones que les necessitessin via subvencions i facilitats legislatives. Per tant, l'ESS ha de realitzar l'acció política necessària per a assolir marcs legislatius que afavoreixin l'objectiu principal, que és crear entorns econòmics on és la vida que es posa al centre, sense discriminació de cap mena ni condicionaments d'entrada. Esdevenir un factor transformador també és atendre les necessitats dels diferents sectors socials i fer extensiva aquesta acció al màxim nombre de persones possibles.

Tot i que les línies d'actuació són diverses i poden estar més o menys clares, hi ha una cosa que és imprescindible perquè l'Economia Social i Solidària esdevingui un entorn de canvi, en aquest cas concret, en l'àmbit de la migració, i és que cal integrar aquestes pràctiques i dinàmiques no discriminatòries en el nucli mateix de l'ESS. En aquest sentit, en l'àmbit català, s'han començat a prendre accions en aquesta direcció amb d'incorporació de la diversitat d'origen dins dels blocs d'avaluació del Balanç social, creant també la Comissió de Diversitat i Migracions de la XES.

Per tant, recuperant les preguntes genèriques que es plantejaven a l'inici del treball, podem afirmar que l'ESS i els moviments socials tenen, generalment, objectius que queden alineats. Això implica que les

demandes socials han d'estar recollides dins de les línies d'actuació i els objectius de l'ESS, ja que, en general, aquestes demandes neixen d'una mancança per part del sistema, que discrimina certes necessitats de certs col·lectius socials vers els rendiments econòmics. Atenint-nos a això, l'ESS esdevé un engranatge transformador i per tant ha de jugar un paper clau en revertir aquestes dinàmiques que reproduïx el sistema hegemònic. Els mateixos principis de l'ESS fan necessari que es prengui actuacions i iniciatives per tal de satisfer les demandes socials. En el cas de la migració, l'ESS ha estat capaç d'articular projectes i iniciatives que poden donar respostes, d'alguna manera, a certes demandes dels col·lectius de persones migrades i que pretenen iniciar el camí de la integració de la diversitat a l'ESS. Per tant, queda clar que, efectivament, es donen les condicions necessàries per a que l'ESS sigui un espai per realitzar accions. Tot i això, cal tenir present que aquestes iniciatives són un pas inicial i que encara hi ha molt camí per recórrer. Certament, en el debat de si l'ESS cal que incorpori les demandes socials, esdevenint una alternativa real o només s'ha de presentar com una un oasi alternatiu dins el sistema vigent, en el moment en què l'ESS es presenta com quelcom transformador, la resposta no ha de ser una altra que si ha d'esdevenir una alternativa real i forta. Això implica incorporar la diversitat social que existeix en tots els àmbits i complir amb els principis fonamentals que presenta de no discriminació d'entrada, democratització de les activitats econòmiques, l'autoorganització i posar la vida al centre, desplaçant els guanys econòmics a plans secundaris.

Per tant, queda clar que l'ESS ha realitzat passes endavant, creant espais i projectes inclusius i incorporant la diversitat dins dels mateixos principis bàsics. Tot i això, aquestes accions queden incompletes si no es realitzen accions sobre els factors més restrictius, com el marc legal. De les entrevistes realitzades es pot extreure que no pot quedar-se en l'autocomplaença per les accions que ja s'han realitzat, ja que, segueixen existint factors, com el marc legislatiu, en el que cal actuar d'una forma activa, mitjançant la interacció i el debat amb les institucions, presentant-se com un agent social de pes i procurant realitzar l'acció política necessària per a buscar, d'una manera més activa, aquest canvi social i factor transformador de l'ESS. És a dir, tot i que les accions i projectes existents fins al dia d'avui són notícies positives i marquen el camí a seguir, cal completar aquest camí amb accions d'àmbit més macro, el que fa necessària l'acció política i d'interlocució major amb els ens públics, per tal de fer l'acció de l'ESS més incisiva, condicionant i, per tant, transformadora, i així poder apropar-se a assolir els objectius i principis de l'ESS.

Una proposta que podria ser vàlida per tal d'assolir les demandes socials seria la de constituir comissions d'acció política i social als òrgans representatius de l'ESS. En el cas de Catalunya, podria ser molt interessant constituir una comissió d'acció política i interlocució amb moviments socials dins la XES, que es podria anomenar Comissió d'Acció Política i Social, que gestionés i coordinés les accions a realitzar. Aquesta comissió tindria la funció d'interlocutora amb els moviments socials i vehicular aquelles demandes que tenen finalitats socials i compleixen els criteris que marquen els principis de la ESS. En el cas de les demandes dels col·lectius de persones migrades, seria molt interessant que hi hagués una feina conjunta amb moviments i iniciatives, com #RegularizacionYa, en la qual s'establissin accions i calendaris a seguir per tal de donar acompanyament i suport. En aquest cas, la comissió d'acció política i social, es reuniria amb els col·lectius per establir el full de ruta per parlar amb institucions, realitzar les demandes i anar pujant instàncies fins a arribar al parlament espanyol, ja que és d'allà d'on surt la legislació aplicable i que, ara mateix, fa vigent una vulneració legal dels drets de les persones migrades. Fent ús de les estructures de la XES i les seves potencialitats com la xarxa de col·laboradores, enxarxant-se amb altres organitzacions a escala estatal, com REAS, crearia un moviment prou fort i organitzat per realitzar la incidència necessària. Havent-se organitzat i acordat els calendaris, caldria procurar assolir un objectiu que, en aquest cas, hauria de ser una ILP (Iniciativa Legislativa Popular) de derogació de la llei d'estrangeria que arribés al parlament.

A més, la comissió també interaccionaria amb les forces polítiques per tal d'intentar assegurar-se que la ILP tirés endavant.

D'altra banda, pel que fa a interioritzar les demandes dins del si de l'ESS, seria molt interessant realitzar formacions, tallers i activitats relacionades amb l'acció social i política. Actualment, MigrESS, que forma part del cercle de migracions de la XES, ja realitza aquestes tasques de divulgació i acompanyament a les cooperatives, però caldria fer més extensiva aquesta acció i donar-li més pes. Una bona forma podria ser incloure ítems dins el balanç social en què es mesurés la implicació política i social de les organitzacions que el realitzen, així com l'assistència a cursos i tallers que estiguin relacionats. Les accions no poden quedar únicament a càrrec dels òrgans representants, ja que el sentit democràtic de l'ESS obliga a fer extensives i democràtiques les pràctiques i accions. Per tant, emprendre accions que vagin destinades a què les organitzacions que conformen l'ESS facin seves les pràctiques socials i polítiques és summament important i necessari.

Així doncs, si l'ESS vol esdevenir un eix de canvi i transformació, cal que realitzi accions més profundes per tal de no ser únicament un oasi dins del sistema hegemònic. Això implicarà necessàriament accions en àmbits polítics i socials, com per exemple, esdevenir un agent clau per tal de modificar la legislació que oprimeix les persones d'origen migrant, així com proveir d'espais igualitaris, democràtics i lliures de discriminació, allunyant-se d'una certa endogàmia que es dona actualment.

8) Futures línies de recerca

En aquest treball, inicialment, es pretenia avaluar com l'ESS actuava vers les diverses demandes socials, com les incorporava i si era capaç d'esdevenir un engranatge per tal d'assolir les demandes. Tot i que el treball s'ha centrat en termes d'actuació de l'àmbit de la migració i la no discriminació de persones per diversitat d'origen, caldria avaluar les diverses de demandes que van apareixent a la societat, com pot ser el feminisme, l'ecologisme, les alternatives econòmiques al capitalisme, etc.. Per tant, en futures anàlisis seria interessant situar com l'ESS pot vehicular en altres àmbits les diferents demandes socials que poden alinear-se amb els seus principis i valors.

Un cas d'estudi interessant podria ser com l'ESS pot donar resposta a la creixent emergència de l'habitatge que es dona arran del model immobiliari especulatiu, agreujat per models turístics que opten per primar sempre el benefici provinent del turisme, deixant de banda a les persones que viuen als barris i localitats afectades. Aquest sistema gentrificador té efectes molt controvertits sobre la ciutadania, donat que fa desaparèixer els teixits locals de comerç, donant pas a grans cadenes, canvia el perfil de consumidores i, sobretot, de veïnes, el que implica l'augment als preus de l'habitatge que acaba per impossibilitar el fet de poder romandre al barri/població i, per tant, culmina amb l'expulsió de les veïnes de les seves cases i creant situacions d'inestabilitat i vulnerabilitat. En aquest sentit, cada cop hi ha més consens sobre la necessitat de la protecció de les veïnes vers la gentrificació i iniciatives d'autoorganització ciutadana com la Plataforma d'Afectades per les Hipoteques o el Sindicat de Llogateres, que realitzen accions contra els desnonaments, fan acompanyament en processos en què hi ha abusos per part de la propietat, i procuren donar força, mitjançant la lluita col·lectiva, a persones que es troben en situació vulnerable davant elits econòmiques. Per part de l'ESS en aquest àmbit, les iniciatives més conegudes han estat les cooperatives d'habitatge, que fugen de les dinàmiques del mercat immobiliari, creant espais d'habitatge col·lectius. Aquestes iniciatives, si bé és cert que són summament interessants com a model alternatiu, no acaben d'arribar a la gent dels col·lectius més vulnerables, donat que acostuma a requerir certs recursos que, la gent d'aquests col·lectius no acostuma a disposar. És aquí on l'ESS pot tenir espai per recórrer i començar a articular alternatives reals que puguin afrontar el sistema especulatiu i la consegüent gentrificació, donant alternatives viables a persones que es troben en situacions de risc en l'àmbit de l'habitatge.

9) Referències:

Coraggio, J.L.(28 febrer, 2013). La construcción de otra economía como acción política [Publicació a web]. Recuperat de

https://base.socioeco.org/docs/a_construccion_otra_economia_como_accion_politica_28rev-2-13.pdf

López Pacheco, Elvira (2017) Pioneros en la exportación de café orgánico bajo un modelo de Comercio Justo. Unión de Comunidades Indígenas de la Región del Istmo (UCIRI). [Article web]. Recuperat de https://www.redinnovagro.in/casosexito/2017/Caf%C3%A9_UCIRI.pdf

Taula Directiva FUCVAM (2015). FUCVAM: Matriz del cooperativismo de vivienda por ayuda mutua [Article en web]. Recuperat de <https://produccionsocialhabitat.wordpress.com/galeria-de-casos/fucvam/>

BOE (2011). Economía Social (Llei 5/2011). Recuperat de <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2011-5708>

Garcia-Jané, Jordi (8 novembre,2018). 12 Reptes de l'Economia Social i Solidària [Article a blog]. Recuperat de <http://economiasolidaria.cat/?p=1088>

REAS (2011). Carta de Principios de la Economía Solidaria [Article a web]. Recuperat de <https://www.economiasolidaria.org/carta-de-principios>

Pérez Orozco, A. i Agenjo Calderón, A. (1 de maig, 2018). Economía feminista: viva, abierta y subversiva [Article a web]. Recuperat de <https://ctxt.es/es/20180502/Politica/19356/economia-feminista-heteropatriarcado-genero-cuidados-ecologia-capitalismo-amaia-perez-orozco.htm>

Mamani, Chana (11 juny, 2020). Racismo estructural (¿susceptibilidad, veracidad o qué?) [Article web]. Recuperat de <https://latfem.org/racismo-estructural-susceptibilidad-veracidad-o-que/>

Robinson, I. William (15 agost, 2017). Capitalismo global: Reflexiones sobre un Nuevo Mundo [Article web]. Recuperat de <https://www.sur.org.co/capitalismo-global-reflexiones-sobre-un-nuevo-mundo/>

Botella, Jorge (Febrer, 2018). Papeles para el progreso: Colonialismo Económico [Article web]. Recuperat de <http://www.papelesparaelprogreso.com/numero96/9604.html>

Pampilega, Antonio i Anas, Victor (5 Abril, 2018). Coltán, la maldición del Congo [Reportatge a diari web]. Recuperat de <https://www.elindependiente.com/futuro/2018/02/04/coltan-congo-antonio-pampliega/>

García, Miguel (2 setembre, 2016). La Deuda Externa [Article a blog]. Recuperat de <https://www.asociacionproade.org/blog/la-deuda-externa/>

Govern espanyol (gener, 2016). Autorización residencia temporal por circunstancias excepcionales. Arraigo social [Article a web]. Recuperat de <http://extranjeros.mitramiss.gob.es/es/informacioninteres/informacionprocedimientos/ciudadanosnocomunitarios/hoja036/index.html>

Parainmigrantes.info (28 febrer, 2020). El Gobierno modificará la Ley de Extranjería [Article i video a web]. Recuperat de <https://www.parainmigrantes.info/el-gobierno-modificara-la-ley-de-extranjeria/>

Parainmigrantes.info (9 juliol, 2019). Spain Golden Visa : Ley de emprendedores – Inversores [Article a web]. Recuperat de <https://www.parainmigrantes.info/golden-visa-spain-ley-de-emprendedores-inversores/>

Ajuntament de Barcelona (Gener, 2018). Informe estadístic: La Població estrangera a Barcelona [Informe a web]. Recuperat de <https://www.bcn.cat/estadistica/catala/dades/inf/pobest/pobest18/pobest18.pdf>

Echevarría, Perico (18 abril, 2020). El Gobierno excluye a 600.000 migrantes ‘sin papeles’ de las medidas extraordinarias por la pandemia de COVID19 [Article a web]. Recuperat de <http://revista.lamardeonuba.es/el-gobierno-excluye-a-600-000-migrantes-sin-papeles-de-las-medidas-extraordinarias-por-la-pandemia-de-covid19/>

Ajuntament de Barcelona (22 juny, 2017). ACORDS adoptats per la Comissió de Govern en la sessió ordinària de 29 de juny de 2017. Recuperat de https://ajuntament.barcelona.cat/sites/default/files/cg_acords_290617.pdf

Radio Primavera Sound (14 maig, 2019). Debat Manter [Video a web]. Recuperat de <https://www.primaverasound.com/pt/radio/shows/magasin/magasin-debat-manter>

La Pera Comunicació SCCL (17 juny, 2019). *I Fira d'Economia Solidària Migrant i Diversa* [Article i video web]. Recuperat de <https://vimeo.com/342705034>